

Rozmieszczenie upraw kawy, herbaty, kakao i tytoniu na świecie

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Grafika interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Rozmieszczenie upraw kawy, herbaty, kakao i tytoniu na świecie

Źródło: domena publiczna, dostępny w internecie: pxhere.com.

Używki są specyficzną grupą roślin uprawnych ze względu na kilka cech. Używka to substancja niebędąca lekiem lub substancją mającą znaczenie farmakologiczne. Wprawdzie wykorzystuje się je w medycynie jako preparaty przeciwbólowe lub w leczeniu chorób układu nerwowego, ale bez konkretnych zaleceń lekarza nie są potrzebne człowiekowi do prawidłowego funkcjonowania organizmu. Ponadto uzależniają. Pod wpływem zawartych w nich związków chemicznych (alkohol, kofeina, teina, nikotyna) działają pobudzająco na układ nerwowy człowieka lub mają wybitne walory smakowe (kakao). Warto dodać, że popyt na nie kreuje moda. Z geograficznego punktu widzenia są roślinami pochodzenia tropikalnego i uprawiane są na plantacjach.

Wiele osób nie wyobraża sobie poranka bez filiżanki kawy, która ma działanie między innymi pobudzające. Jest to jedna z używek.

Źródło: licencja: CC BY 2.0, dostępny w internecie: [flickr.com](https://www.flickr.com/photos/14814470@N00/10414470/).

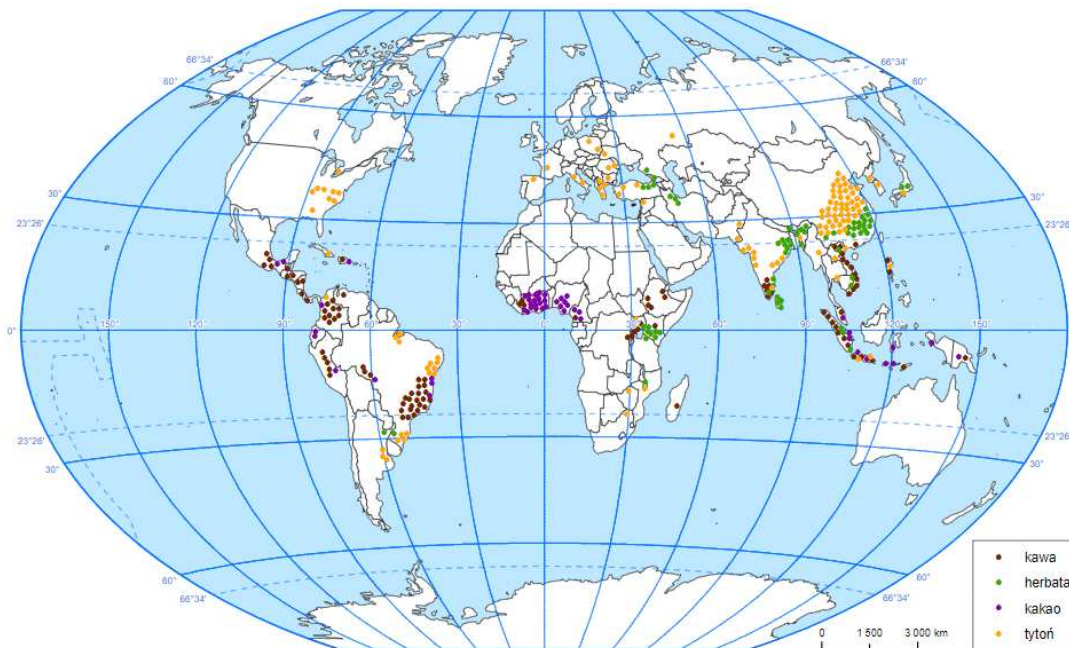
Twoje cele

- Podasz cechy i przykłady używek.
- Wskażesz główne rejony upraw używek na świecie i wytyczysz ich granice.
- Przedstawisz tendencje w globalnej produkcji używek na świecie.
- Porównasz wymagania głównych używek i wyjaśnisz przyczyny rozmieszczenia upraw tych roślin na świecie.
- Sformułujesz prawidłowości na temat związków między największymi obszarami upraw używek na świecie a ich głównymi producentami.

Przeczytaj

Główne używki

Wśród używek wskazać można między innymi: kawę, herbatę, kakao, tytoń i narkotyki. Omówmy dokładniej cztery pierwsze z nich.

Rozmieszczenie głównych upraw używek na świecie

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych [fao.org](https://www.fao.org), licencja: CC BY-SA 3.0.

Kawa

Kawowiec ma bardzo duże wymagania klimatyczne i glebowe. Potrzebna jest temperatura 30–35°C, żeby jego nasiona wykiełkowały. Po tym okresie wystarcza temperatura 24–28°C. Najlepiej rośnie wtedy, gdy roczna suma opadów jest w przedziale od 500 do 1500 mm. Preferuje gleby pylaste, o dużej zawartości **próchnicy**. Ma on również wymagania orograficzne – największe plony uzyskuje się z plantacji, które rosną na wysokości od 300 do 600 m n.p.m. Rośliny te nie lubią dużego nasłonecznienia, dlatego sadi się je w cieniu innych. Kawę uprawia się między 28°N a 28°S. Głównymi rejonami jej uprawy są:

- w Ameryce: strefa międzyzwrotnikowa (środkowa część Wyżyny Brazylijskiej w Brazylii, Kolumbia, Peru, kraje Ameryki Środkowej aż do południowej części Meksyku),
- w Azji: Wietnam, Indonezja i Indie,

- w Afryce: Etiopia, Uganda, Madagaskar oraz niektóre kraje leżące nad Zatoką Gwinejską.

Za ojczyznę kawy uważa się Etiopię.

Źródło: domena publiczna, dostępny w internecie: pxhere.com.

Herbata

Roślina, z której liści otrzymuje się napar, będący nie tylko napojem codziennym współczesnego człowieka, ale również dla wielu narodów – ceremoniałem, jest uprawiana głównie na obszarach, na których roczna suma opadów wynosi około 2000 mm (opady muszą być równomierne w ciągu roku). Optymalna temperatura wzrostu krzewu herbacianego wynosi od 21 do 32°C. Herbata jest pracochłonna w uprawie, dlatego uprawiana jest na obszarach gęsto zaludnionych. Jest to roślina, która również lubi zacienienie. Wymaga gleb dobrych, głębokich i przepuszczalnych. Uprawia się ją na obszarach od 43°N do 28°S, lecz najdogodniejsze warunki do jej wzrostu i rozwoju występują na obszarach górskich, w Indiach i na Sri Lance.

Jedne z najlepszych warunków do uprawy herbaty występują w indyjskiej prowincji Assam.

Źródło: Ganeshk, licencja: CC BY-SA 3.0, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org (zmodyfikowane).

Głównymi rejonami uprawy herbaty są:

- w Azji: Indie (prowincja Assam, na stokach Himalajów na wysokości 1000–2000 m n.p.m., południowa część kraju – Madras), Sri Lanka, Chiny południowo-wschodnie (między innymi Junnan), Wietnam, Indonezja, Bangladesz, Japonia,
- w Afryce: Kenia, Rwanda, Uganda, Malawi,
- poza tym mniejsze znaczenie ma uprawa w Turcji, Gruzji, Iranie, na wybrzeżu rosyjskim Morza Czarnego, w południowej części Argentyny i Brazylii oraz na Azorach.

Kakaowiec

Roślina ta ma bardzo duże wymagania agroklimatyczne. Lubi obszary wyżynne i pagórkowate. Najlepiej rośnie w gorącym i wilgotnym klimacie tropikalnym. Optymalna dla niej średnia roczna temperatura powietrza wynosi 24–28°C, natomiast roczna suma opadów – 2000 mm. Dlatego też największe jej uprawy koncentrują się na obszarach od 18°N do 15°S. Nie lubi dużego nasłonecznienia i wiatru. Wymaga gleb żyznych, porowatych i przepuszczalnych. Sprzyja jej sąsiedztwo palmy kokosowej.

Owoc kakaowca

Źródło: Aude, licencja: CC BY-SA 3.0, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org.

Po ręcznym zebraniu owoców kakaowca wydobywa się z nich miąższ z nasionami. Następnie składa się go na hałdzie w celu fermentacji. Dzięki niej owoce tracą gorzki posmak, pojawia się brązowe zabarwienie i specyficzny zapach. Z nasion uzyskuje się półpłynną, tłustą masę (miazgę kakaową). Po dodaniu do niej mleka w proszku i cukru otrzymuje się czekoladę. Kakao natomiast jest produktem ubocznym po wytłoczeniu

tłuszczu. Z tłuszczu tego wyrabia się masło kakaowe, które używane jest również w przemyśle farmaceutycznym i kosmetycznym.

Głównymi rejonami uprawy kakaowca są:

- w Afryce: kraje położone nad Zatoką Gwinejską (Wybrzeże Kości Słoniowej, Ghana, Nigeria, Kamerun, Nigeria),
- w Ameryce: Brazylia, Kolumbia, Ekwador, Wenezuela, wyspy Morza Karaibskiego, płw. Jukatan w Meksyku,
- ponadto: Indonezja i Papua-Nowa Gwinea.

Tytoń

Mimo że jest to roślina klimatu tropikalnego, uprawia się ją na obszarach od 60°N do 40°S. Jest rośliną wymagającą. W okresie wegetacji potrzebuje temperatury powietrza od 21 do 27°C, natomiast roczna suma opadów powinna wynosić od 500 do 1000 mm. Nie znosi skoków temperatury w ciągu doby i silnych wiatrów oraz przymrozków i gradu. Dopływ wilgoci nie musi być duży, lecz ciągły. Wymaga ona dobrych gleb, spulchnionych i dobrze uwilgotnionych.

Głównymi rejonami uprawy tytoniu są:

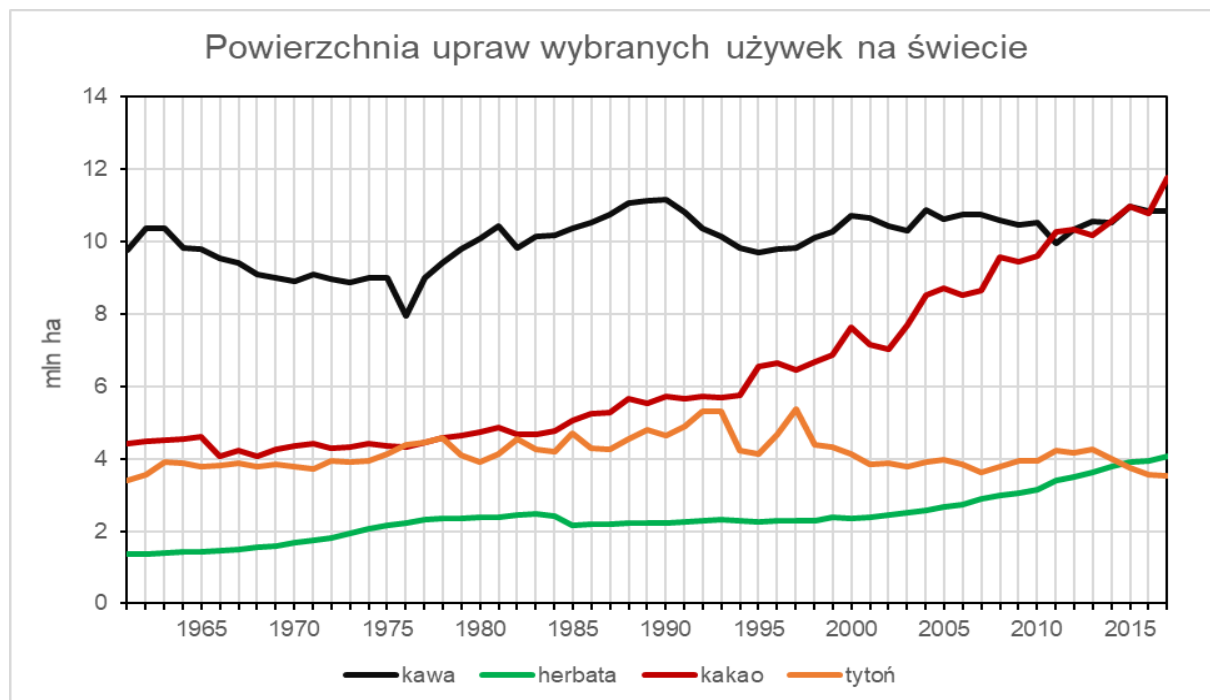
- w Azji: Chiny (Nizina Północnochińska i Kotlina Syczuańska), Indie (przede wszystkim na północ od 20°N) i Turcja,
- w Ameryce: Brazylia, USA, Argentyna, Kuba, Puerto Rico),
- w Afryce: Malawi, Zimbabwe i Tanzania),
- w Europie: Grecja, Włochy, Francja, Bułgaria, Rumunia, Mołdawia, Ukraina, Rosja (głównie na Powołżu i Kubaniu) oraz Polska.

Produkcja używek na świecie

Światowa powierzchnia upraw kawowców i kakaowców jest obecnie na zbliżonym poziomie (około 11–12 mln ha). Jednakże powierzchnia upraw kawowców od początku lat 60. XX w. wykazuje tendencję stałą (z niewielkimi wahaniami), natomiast od 1961 roku powierzchnia uprawy kakaowca wzrosła z ok. 4,5 mln ha do niemal 12 mln ha. Przez cały analizowany okres powierzchnia upraw tytoniu na świecie była w granicach 4–5 mln ha. Obecnie wynosi ok. 3,5 mln ha. Podobną wartością odznacza się także globalna powierzchnia upraw herbaty (ok. 4 mln ha), jednakże od lat systematycznie wzrasta.

Od początku lat 60. XX w. obserwuje się wzrost światowych zbiorów w zasadzie wszystkich omawianych używek. Jedynie zbiory tytoniu są dziś niższe w porównaniu do lat 90. XX w.

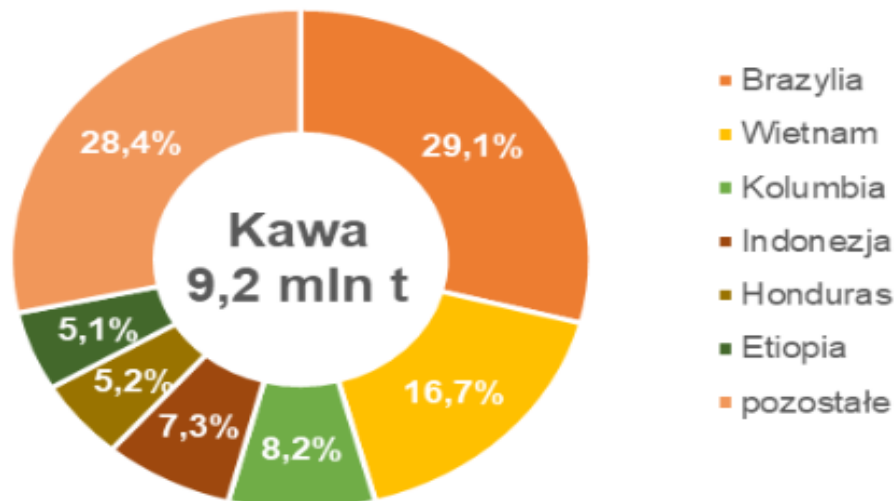
W związku z powyższym również plony wszystkich omawianych używek w analizowanym czasie wzrosły i wynoszą obecnie (w 2017 roku według danych FAO): plony kakaowca – 442 kg/ha, plony kawy – 850 kg/ha, plony herbaty – 1497 kg/ha oraz plony tytoniu – 1843 kg/ha.

Powierzchnia upraw wybranych używek na świecie

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych fao.org, licencja: CC BY-SA 3.0.

Głównymi producentami kawy są obecnie (według danych FAO) Brazylia oraz Wietnam. Ważnymi producentami są także Kolumbia i Indonezja. Jeżeli chodzi o herbatę, to czołówkę ich producentów stanowią kraje azjatyckie: Chiny (ponad 40% światowych zbiorów), Indie, Sri Lanka i Wietnam, a także Kenia. Z kolei największym producentem kakaowca jest Wybrzeże Kości Słoniowej (aż 39% światowych zbiorów). Ponadto ważnymi jego producentami są Ghana i Indonezja. Natomiast głównymi producentami tytoniu są Chiny (aż 37% światowych zbiorów), Brazylia, Indie i USA.

Główni producenci kawy

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie danych [fao.org](https://www.fao.org/), licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

endokarp

(gr. *éndon* ‘wewnątrz’, *karpós* ‘owoc’) wewnętrzna warstwa owocni wyróżniająca się strukturą komórkową, rozwijająca się z epidermy owocolistka wyścielającej komorę zalążni

[Encyklopedia PWN](#)

próchnica

bezpostaciowa substancja organiczna o ciemnej barwie, produkt humifikacji resztek roślinnych i zwierzęcych w glebie; stanowi 80–90% wszystkich związków organicznych w glebie; chemiczna budowa próchnicy nie jest w pełni poznana

przeciwutleniacz (antyutleniacz)

substancja dodawana do gumy, tworzyw sztucznych, kosmetyków itp. w celu zapobiegania utlenianiu zawartych w nich związków chemicznych i przedłużania ich trwałości

Źródło: [SJP PWN](#)

Grafika interaktywna

Polecenie 1

Wskaż najważniejsze regiony upraw używek na świecie. Ponadto porównaj je z czołówką największych producentów oraz wymaganiami środowiskowymi, jakie mają te rośliny. Sformułuj wnioski.

Rozmieszczenie upraw używek na świecie

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Dopasuj nazwy do używek oraz zaznacz regiony, w których się je uprawia.

Źródło: 1. domena publiczna, maxpixel.net; 2. B. Sterling, licencja: CC BY-SA 2.0, flickr.com; 3. domena publiczna, pxfuel.com; 4. Anjadora, licencja: CC BY-SA 2.0, flickr.com; 5. domena publiczna, maxpixel.net.

Zaznacz regiony, w których uprawia się kawę, herbatę, kakao lub tytoń.

☐

Afryka Północna

☐

Ameryka Środkowa

☐

Afryka Wschodnia

☐

południowa część Półwyspu Arabskiego

☐

Azja Południowo-Wschodnia

☐

wschodnia część Australii

☐

Europa Zachodnia

Ćwiczenie 2

Zdecyduj, która z poniższych używek odznacza się największymi światowymi plonami.

☐ Kawa.

☐ Tytoń.

☐ Kakao.

☐ Herbata.

Ćwiczenie 3

Sprawdź w dostępnych źródłach, czym jest chanoyu. Sporządź krótką notatkę na ten temat.

Ćwiczenie 4

Oceń, czy poniższe stwierdzenia są prawdziwe czy fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Północna granica uprawy tytoniu sięga 28°N.	☐	☐
Kawowce rosną najlepiej na obszarach wyniesionych do 600 m n.p.m.	☐	☐
Prowincja Assam w Indiach słynie z uprawy krzewów herbacianych.	☐	☐
Najwięcej upraw kakao znajduje się w Afryce.	☐	☐

Ćwiczenie 5

Połącz nazwy używek z głównymi rejonami ich uprawy.

tytoń	Nizina Północnochińska, Brazylia, Kuba, Grecja, Włochy
kawa	Indie, Sri Lanka, Chiny SE, Kenia, Rwanda, Malawi
kakao	środkowa część Wyżyny Brazylijskiej, kraje Ameryki Środkowej, Wietnam, Etiopia, Uganda
herbata	wybrzeże Zatoki Gwinejskiej, Brazylia, Kolumbia, Ekwador

Ćwiczenie 6

Uporządkuj podane kraje według rosnącego udziału w światowych zbiorach kawy.

Wietnam	⬆
Indonezja	⬆
Etiopia	⬆
Brazylia	⬆
Kolumbia	⬆

Ćwiczenie 7

Korzystając z różnych źródeł, sprawdź, które kraje należą obecnie do czołówki producentów innej używki – chmielu. Zapisz poniżej.

Ćwiczenie 8

Na podstawie dostępnych źródeł wiedzy określ, dlaczego w Europie nie uprawia się kakaowca.

Dla nauczyciela

SCENARIUSZ LEKCJI

Imię i nazwisko autora: Kamil Kaliński

Przedmiot: geografia

Temat zajęć: Rozmieszczenie upraw kawy, herbaty, kakao i tytoniu na świecie

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum/technikum, zakres podstawowy, klasa II

Podstawa programowa

X. Rolnictwo, leśnictwo i rybactwo: czynniki rozwoju rolnictwa, struktura użytków rolnych, obszary upraw i chów zwierząt, zrównoważona gospodarka leśna, rybactwo (morskie i śródlądowe, akwakultura).

Uczeń:

3) wyjaśnia zasięg geograficzny głównych upraw i chowu zwierząt na świecie.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne

Uczeń:

- podaje cechy i przykłady używek,
- wskazuje główne rejony upraw używek na świecie i określa ich granice,
- przedstawia tendencje w globalnej produkcji używek na świecie na przestrzeni lat,
- porównuje wymagania i warunki uprawy głównych używek i wyjaśnia przyczyny rozmieszczenia upraw tych roślin na świecie.
- formułuje prawidłowości na temat związków między największymi obszarami upraw używek na świecie a ich głównymi producentami.

Strategie nauczania: konektywizm

Metody nauczania: dyskusja, praca z e-materiałem, odgrywanie ról, odwrócona klasa

Formy zajęć: praca indywidualna, praca w parach (lub grupach), praca całego zespołu klasowego

Środki dydaktyczne: e-materiał, komputer, projektor multimedialny (lub tablety z dostępem do internetu), mapa polityczna świata, zeszyt przedmiotowy

Materiały pomocnicze

Baza danych [FAOSTAT](#) (dostęp 10.12.2021).

Grzebisz W., Szramka H., *Wielka encyklopedia geografii świata*, t. 11: *Rolnictwo i leśnictwo*, Wydawnictwo Kurpisz, Poznań 1998.

Falkowski J., Kostrowicki J., *Geografia rolnictwa świata*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.

Fierla I. (red.), *Geografia gospodarcza świata*, PWE, Warszawa 2005.

Wrona J., (red.), *Podstawy geografii ekonomicznej*, PWE, Warszawa 2006.

PRZEBIEG LEKCJI

- Kilka lekcji wcześniej nauczyciel prosi o przygotowanie informacji na temat rozmieszczenia upraw używek (kakao, kawa, herbata, tytoń) na świecie. Uczniowie mają za zadanie zwrócić szczególną uwagę na następujące zagadnienia:
 - przykłady najważniejszych używek,
 - pochodzenie kawy, herbaty, kakao i tytoniu,
 - preferencje środowiskowe (gleby, agroklimat, stosunki wodne) używek,
 - główne regiony uprawy używek na świecie oraz ich związek z preferencjami środowiskowymi tych roślin,
 - wielkość światowych plonów, zbiorów i powierzchni upraw używek,
 - główni producenci używek oraz ich związek z preferencjami środowiskowymi tych roślin.

W tym celu nauczyciel zaleca zapoznać się z niniejszym e-materiałem, literaturą zamieszczoną powyżej oraz innymi źródłami informacji geograficznej.

Faza wprowadzająca

- Czynności organizacyjne (powitanie, sprawdzenie obecności).
- Dialog z uczniami mający na celu usystematyzowanie podstawowych wiadomości na temat podziałów roślin uprawnych.
- Przedstawienie celów lekcji.

Faza realizacyjna

- Nauczyciel rozpoczyna dyskusję na temat przykładów używek. Włączają się w nią uczniowie.
- Następnie nauczyciel dzieli uczniów na cztery grupy. Każda grupa zajmuje się jedną z używek: kawą, herbatą, tytoniem lub kakao.
- Nauczyciel staje się przewodniczącym dyskusji. Wyświetla na tablicy zagadnienia (takie, jakie podał kilka lekcji wcześniej – patrz powyżej). Następnie udziela głosu grupom naprzemiennie. Każdy zespół może zadać jedno pytanie grupie odpowiedzialnej za omówienie danego zagadnienia. Nauczyciel czuwa nad poprawnością odpowiedzi uczniów.
- Schemat jednej części dyskusji może wyglądać następująco:
 - Nauczyciel wyświetla hasło nr 1: Pochodzenie używek.
 - Każda z grup omawia to zagadnienie w odniesieniu do swojej używki.
 - Każda z grup ma prawo zadać jedno pytanie pomocnicze pozostałym zespołom.
 - Zespoły odpowiadają na pytania (ewentualnie nauczyciel może dodać inne informacje – w celu uzupełnienia).
 - Powyższy schemat powtarza się w przypadku pozostałych zagadnień.
- W następnej części lekcji nauczyciel wyświetla na tablicy zadania z bloku ćwiczeń interaktywnych. Wskazani uczniowie podchodzą do tablicy i rozwiązują kilka z nich.

Faza podsumowująca

- Podsumowanie i utrwalenie nowej wiedzy poprzez zadawanie pytań i udzielanie na nie odpowiedzi przez uczniów.
- Nauczyciel nagradza aktywnych uczniów, ocenia pracę w grupach i przypomina cele zajęć.

Praca domowa

- Nauczyciel prosi uczniów, żeby wypisali w zeszytach przykłady zastosowania wybranych używek. W tym celu zaleca skorzystać z różnych źródeł informacji geograficznej, między innymi z literatury podanej powyżej (materiały pomocnicze).
- Można poprosić także o zapoznanie się z kolejnym tematem lekcji (w przypadku blended learning).

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania danego multimedium

Grafika interaktywna może zostać kontekstowo bądź uzupełniająco wykorzystana podczas innych zajęć dotyczących rolnictwa (zakres podstawowy: X. 1; zakres rozszerzony: X. 1).